

נתן זך

החיים והאצילות

או

ביקורת ספרות בנוסח ישראל סבא (וסבתא)

אידיש צורית, החיים, האצילות, עיונים בשירתו של אמיר גלבע, הוצאת הקיבוץ המאוחד

ספרה של אידיש צורית, החיים, האצילות: עיר נים בשירתו של אמיר גלבע, לא היה ראוי לת' שומתלב יתירה, בוודאי לא בימים של ליקוי מאורות כשספרי הביקורת והמחקר הרציניים המעטים היוצאים לאור אינם זוכים להרבה יותר מאיזכור בטורי הספרים החדשים או אלה שג'נת' קבלו במערכת.

אם אני מוצא בכל זאת לנכון להגיב על פירקיי עיון אלה המתייחסים ליצירתו של משורר שהיה מקורב לי לאיפחות מאשר למבקרת הנכבדה, הרי זה רק מתוך כוונה טובה להצילו מציפורניה של גישה מנגמית, מסלפת, חסרת הגינות אינט' לקטואלית, המבקשת להציג משורר חילוני, בן למישפחה, שלא הצטיינה באריות רתית יתירה ולא היתה שייכת לחצר חסידית, מי שבעצמו 'למד בבית' ספר חילוני והיה חניך, השומר הצ' עיר', כמי ששירתו כולה שרוייה בתוך עולם זה, של הקבלה והחסידי, כאילו היא אבדחן מאבני הכתר שלה. פיטפופים גמורים בסיגנון הצדקני המוכר יפה, האופייני לחזורים כתשובה הרבה



אמיר גלבע: ממקור הקבלה והחסידות

יותר משהוא מאפיין חסידים בתום לב ובדרכי אבות.

אכן, משימה לא קלה נטלה על עצמה צורית בניסיונה לכפות על שירת גלבע, שהיא אף לר' בריה 'שירה מורנית פאראקסלנס', (אגב, האם הבעש"ט היה משתמש בביטוי צרפתי כזה?), ש' רה המצוייה בתוך זרם התנועה העכשווית, — עמידה שהיא 'כולה בתוך' תוכו של עולם המור שגים הקבלי-חסידי, יונקת בשרושה ממנו, נוכ' עת ממנו, מכירה אותו לפניו לפנים, יודעת כחוש את סודותיו ורמוזיו, הידועים רק ליודעי'חן'. שהרי יש הבדל גדול בין יצירה המצוייה 'כולה בתוך' תוכו של עולם המושגים הקבלי-חסידי, לבין הימצאותם של מוטיבים קבליים או סממנים חסידיים כלשהם ביצירתו של משורר. אלה, בעור' נותניו הרבים, מהלכים מסוכ' עולמ' וממנה מק' סופו ומיהו גיבור שיעז להודות שלא שמע מימיו על סמל ההר בתור 'מישכן הלילית', על הבאר ששמנה עולים ניצוצות הקדושה' או על אבן השתיה. שהיא (בקבלה) מרכז עולמ' וממנה מק' כל העולם שפע של ברכה' ומאידך גיסא היא גם אבן על-פי הבאר, 'הסותמת את מקור השפע מכות היסטראאחרא' וכו' וכו' — 'ניצוצות'

של המשורר בשיריו, שהיא כמובן שימחה יהו' דית-חסידי מובהקת. וראה: 'כשארם מרגיש בע' ליל את מקור-החיים, וכשהודי מרגיש את היותו חלק מן הכלל, אלו הן, למשל, סיבות לשימחה... ואם על-פי החסידות שימחת היווג והייחוד היא שימחת הודייה על נתינה, על היפרדותו של אדם מהרגשת עצמותו האנוכית ותחילת הרגשתו של הזולת, אם אומרת החסידות שאדם נולד פעם שניה כשהוא מתחתן — הרי גם אצל גלבע כך.' ככה כך ולא אחרת. 'ראייה אלכסונית' ולידה כפולה על מישקל לידת הבתולה של הלאור' דווקא חסידים.

ומכאן 'עיון' שהוא אוסף פיתופי-ביצים, דרושים חסידיים, בהם נאים ובהם נאים פחות, והרבה-הרבה 'קונצים של יהודים'. רוצים עוד דוגמה? — כבקשה:

והנה בסיפור החסידי נאמר, שברא' שית' נגזר מ'ב' (חוץ. בארמית). כלומר: כאשר מגלה המשורר את כוונתו הפנימית הסתרת של השיר (מוציאו החוצה, מרשות' היחיד לרשות הרבים, כפירוש הקבלי למי' לה, בראשית'), הריהו מהמרש על 'מראות חיים שלמים' שעלולים להשבר 'למכות'. והעצה החסידיה היעוצה: לגנוז את האור המבריק מן ההשראה בתוך הכלי, עד להי' בשלותו הסופית.

גם אני הייתי מציע לעורכי ספר כזה הצעה כרוח רומה: לגנוז את האור המבריק כאן לפנינו בתוך כלי עד להיבשלותו הסופית, אם אכן יארע נאם סופי ממין זה. ובינתיים, ולפי שעה, לקחת את כתב-היד שבאן ולצורו על-פי צלר' חית. אף זה 'קונץ' נאה של יהודים, לאו דווקא חסידים.

אבל אם כל האמור לעיל נכון וכל טענותי נכוחות, כיצד להסביר דברים שאמר אמיר גלבע עצמו במסיבה סיפורית בגליציה' עם קבלתו את פרי ישראל בשנת 1980. וכך אמר: באיזהו מקום אני בהחלט מושפע מן החסידות שעיקרה שמחה בלב... אלה סי' פורים ששמעתי בילדות על הבעל-שם-טוב שבהרים הלך, ועל יהודים פשוטים שלמ' עשה כל שהיה להם זה רק האלוהים. משום כך יכולתי להגיד 'אלוהים, אלוהים'. הדת שלי, כלומר כיוון שאני חושב שאני, אני אדם דתי. אבל אדם לאומי. קודם כל אני אדם יהודי."

כל ה"סוד"

הדברים מדברים, כמרומה, בעד עצמם ומגלים את ה"סוד", כל ה"סוד", שבאן. חסידות שעיקרה שימחה, סיפורים שמשורר שומע כילדותו, הצורך של אדם חילוני להצדיק את שימוש במילה 'אלוהים', ואיוו כלבולת של אוטוריטאט ואדם חששן ביסודו המתקשה להגדיר את זהותו: 'כיוון שאני חושב שאני, אני אדם דתי. אבל אדם לאומי. קודם כל אני אדם יהודי."

דברים הנשמעים על פניהם כמו נלקחו ממעצה של המיפלגה הדתית הלאומית ויותר משהם מייצגים את חרפותו של האינטלקטואל, הם מייטיבים לאפיין את הילד-שבמבוגר. וילד זה, עם כל 'שימחתו' ועצבנותיו הרבים (אמיר גלבע 'שמח' זה היה אחד האנשים הר' פרסיביים ביותר שהיכרתי מימי), רחוק מרחק 'ראייה אלכסונית' מן הסכין. הביקורתית' השר חטט כאן את שיריו — שחיסה חסידיה כשרה אמנם — כמו היו צאן מובל לטבח:

בספר זכריה מדובר על 'צאן ההרגה' (זכריה, יא, 5) אשר נהרגו בידי קוניהן, ומוכריהן לא חמלו עליהן ואילו ב'ספר שתי הגוון וערב השמחה' (של גלבע) שר המ' שורר על 'פעיות זכרונות של הצאן / על זהב / דמים שנגר בשדות / בין הירק והטחב'. כך דרשו חז"ל, שהצאן של לבן הן נשמות היהודים שלפני הברור הראשון, כלומר: לפ' ני מתן תורה ואילו סתם יהודי הוא בבחינת צאן. על-פי הקבלה והחסידות טעונה המילה צאן, ביחיד וברבים, בהמה דקה ורכה — בסודות רבים."

ואם דברים ממין אלה רואים אור בהוצאת ספ' רים כמו הקיבוץ המאוחד שבראשה עומד פרו' פסור מומחה לסיפורת עובדת' ואם כך ניתן להר' ליד פה משורר (בהמה דקה ורכה) כצאן לטבח רק מפני שהשתמש פה ושם בסמלים מיקראיים וקבליים ואולי גם חסידיים המהלכים באוויר זמ' נו; ואם ספר כזה, המחזיר את הביקורת והעיון ואת פרשנותה של הסיפורת העברית לחסידיה שכמור' תה לא ירעה כמדומה בכל תולדותיה, 'עובר' (הכל עובר חכיני') מבלי לקומם עליו מבקר אחר — אות הוא לומנים האפלים באמת, ימי

יב' מלא מה שהיא אמר במסירת סיועה סואנה כלמכ'סו פנפ אור הבינוני - האחמה מכוניר

בורות ובערות, מגמתיות פסולה ו'ראייה אלכ' סונית', שבהם אנו חיים — במקומנו, בתרבותנו ובסיפורנו.

השורות הנועלות את השיר נשמעות כמ' של זן-בודהיסטי שאינו נוגע כלל לנמשל: 'הכלב שלי, ספר פעם אחד, תמיד נשמע לי כאשר אני קורא לו פן או לא' כלומר: הכלב נשמע לו בשני המיקרים. באופן כזה ניתן גם לתרץ את הקושיה המקורית בשיר: בשני המיקרים נשמע המשורר לחוק האלהי ה' הוא בבחינת. וכל הווה נפסד' — על-פי ה' אימרה הרמב' מית במורה נבוכים."

מנהג

על קפה הפוך

ועל פרי שונרקה

ידיד פיקח אמר לי בשעתו, כשנפוצו בראשונה הידיעות על התעצמותה של תנועת 'כך' מיסודו של הרב כהנא: אנשי נוש' אמונים עוד אינם מכינים שריבי החלקקות גוטפי הדבש שלהם על אהבת ישראל ואהבת ארץ-ישראל, אהבה, אהבה, אהבה, שאיזה זכב כפרות כבש רש בה כשהוא מגלגל עיניו לשמיים כמו היה רבנית צייקנית — אינם מדברים ללב חלק גדול מתומכיהם-יבכות, ובעיקר אל המופרעים והמי' תוסכלים והאלמים שבהם. אלה, נפשם כבר קצה מכבר באהבה זו, גם כשהמרובר רק כריבורים שמן השפה ולחוף. לאלה תן 'שינאה אפורה כשק וכברה משאתה בשניים', כמאמר המשורר. ואם לא יקבלו את מידתה מדיהם של חכמי יש"ע — חזקה עליהם שילכו אל כהנא המיטיב לרעת את נפש בהמתו. שם יקבלו, לא מחלצות צבועות, כי אם את 'הרבר עצמו'.

גיבא ידידי ולא ידע עד כמה הוא עתיד לצדוק, מאז חלפו הרבה מים בפישון שהוא החכיב עלי מכל נהרות ישראל, כיוון שהוא גם הסמלי והמייצג שבהם, וגם חכמי יש"ע למדו פרק ב'יך החוקה', לאו דווקא של הרמב"ם. עובדה: על כל יש"ע נוטף שמן המישחה או המור תמצא כיום לפחות בריון מזויין או טראנספריסט ממלל' שינאה אחר, שלא לדבר על מחתרת הרוצחים ומקצצי האיברים שגם אותה כבר זכו אלה להקמדי מקירבם, בעזרת השם.

ויש בכך משום צדק פיוט', וסיפוק לא קטן לשוחריו של אותו צדק יחיד ומיוחד, שמה שראשיתו ביומרה לחזון התיישבות לשם שמים ולשם אהבה ולשם דיקיום וכו' וכו', כל אלה המליצות הנאות והחסודות שקלחו מתוך פיותיהם של ישע'נינו בעבר, יתגלה במרוצת העיתים כמות שהוא באמת, כמות שהיה כל הימים: כלר' מר, כחיל כיבוש קולוניאליסטי ברוטאלי המת' קיים במקום שהוא מתקיים בו רק מכוח החרב. וגם החרב, לא כולה ואף לא מרביתה שלו, כי אם של אלה ה'ממלכתיים' העומדים עליו ומגוננים עליו פן יאונה לו רע מיד תושבי הארץ שאותם הוא מבקש להוריש.

תורה של קצפת

הדברים ידועים ואין צורך להרחיב בהם. די